

Υπόθεση C-463/20

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

24 Σεπτεμβρίου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Conseil d'État (Βέλγιο)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

4 Ιουνίου 2020

Προσφεύγουσα:

Namur-Est Environnement ASBL

Καθής:

Région wallonne

**CONSEIL D'ÉTAT, SECTION DU CONTENTIEUX ADMINISTRATIF
(ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ, ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ
ΔΙΑΦΟΡΩΝ)**

ΑΠΟΦΑΣΗ

I. Αντικείμενο της προσφυγής

- 1 Με προσφυγή την οποία άσκησε στις 18 Ιανουαρίου 2017, η μη κερδοσκοπική ένωση NAMUR-EST ENVIRONNEMENT ζητεί την ακύρωση της απόφασης του inspecteur général (γενικού επιθεωρητή) της département de la nature et des forêts (υπηρεσίας για τη φύση και τα δάση· στο εξής DNF), της 27ης Ιουνίου 2016, με την οποία χορηγούνται στην ανώνυμη εταιρία SAGREX (στο εξής: SAGREX) παρεκκλίσεις από τα μέτρα προστασίας των ζωικών και φυτικών ειδών που προσδιορίζονται στα άρθρα 2bis, 3 και 3bis του loi du 12 juillet 1973 sur la conservation de la nature (νόμου της 12ης Ιουλίου 1973 περί διατήρησης της φύσης) (Moniteur belge αριθ. 1973A71207, της 11ης Σεπτεμβρίου 1973, <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1973/07/12/1973A71207/justel>· στο εξής:

νόμος περί διατήρησης της φύσης) για την εκμετάλλευση λατομείου ασβεστολιθικών αδρανών υλικών στο Bossimé.

- 2 Στις 14 Μαρτίου 2018, επιτράπηκε η παρέμβαση της S.A. CIMENTERIES CBR στη διαδικασία.

II. Τα πραγματικά περιστατικά

- 3 Στις 4 Νοεμβρίου 2008, η SAGREX υπέβαλε αίτηση χορήγησης ενιαίας άδειας για την εκ νέου εκμετάλλευση του λατομείου του Bossimé, τη διάνοιξη σήραγγας μεταξύ των λατομείων του Bossue και του Lives-sur-Meuse, την εγκατάσταση μάντα μεταφοράς στο λατομείο του Lives-sur-Meuse και την κατασκευή αποβάθρας φόρτωσης φορτηγίδων στις όχθες του Μεύση.
- 4 Στις 12 Μαΐου 2010, η DNF εξέδωσε αρνητική γνωμοδότηση, στην οποία εκτίθενται ιδίως οι ακόλουθοι λόγοι:

«έχοντας υπόψη ότι, παρά τον μεγάλο αριθμό προστατευόμενων ειδών τα οποία θα [επηρεαστούν] από το έργο, ο φάκελος, παραδόξως, ουδεμία μνεία περιέχει αναφορικά με τη νόμιμη υποχρέωση να έχουν εξασφαλιστεί οι αναγκαίες παρεκκλίσεις από τα μέτρα προστασίας των προστατευόμενων ειδών βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας:

[...]

έχοντας υπόψη ότι, δεδομένης της φύσης και της κλίμακας του έργου αυτού, οι εργασίες ανακατασκευής που προβλέπεται να υλοποιηθούν –πριν από, κατά και μετά την εκτέλεση των εργασιών– δεν είναι ικανές να μετριάσουν πραγματικά ούτε να αντισταθμίσουν τις πολλές προβλεπόμενες επιπτώσεις, μεταξύ άλλων όσον αφορά την καταστροφή φυσικών οικοτόπων».

- 5 Στις 15 Απριλίου 2016, η SAGREX υπέβαλε αίτηση χορήγησης παρεκκλίσεων από τα μέτρα προστασίας των ζωικών και φυτικών ειδών που προβλέπονται στον νόμο περί διατήρησης της φύσης. Η αίτηση αυτή συνοδεύεται από εκτίμηση των επιπτώσεων, με τίτλο «Καταστροφή του περιβάλλοντος χώρου και μετατόπιση φυτικών ειδών για την εκμετάλλευση του λατομείου του Bossimé», η οποία χρονολογείται από τον Απρίλιο του 2016.
- 6 Στις 27 Ιουνίου 2016, η DNF χορήγησε τη ζητηθείσα παρέκκλιση· ως εκ τούτου, επέτρεψε στη SAGREX να διαταράξει εκ προθέσεως τα απαριθμούμενα από την DNF ζωικά και φυτικά είδη, να υποβαθμίσει και να καταστρέψει τους οικοτόπους των ειδών αυτών, να εκριζώσει, να καταστρέψει εκ προθέσεως, να κατέχει και να μεταφέρει είδη και να υποβαθμίσει τους οικοτόπους των ειδών αυτών, μέσω της εφαρμογής των απαριθμούμενων από την DNF μέτρων μετριασμού. Πρόκειται για την προσβαλλόμενη πράξη.

- 7 Στις 30 Σεπτεμβρίου 2016, η SAGREX κατέθεσε τροποποιητικά σχέδια και συμπληρωματική μελέτη επιπτώσεων στο πλαίσιο της αίτησης χορήγησης ενιαίας άδειας.
- 8 Στο διάστημα από τις 21 Νοεμβρίου έως τις 21 Δεκεμβρίου 2016 διενεργήθηκε δημοσκόπηση επί του τροποποιημένου έργου, στο πλαίσιο της οποίας διατυπώθηκαν πολλές αντιρρήσεις.
- 9 Στις 21 Δεκεμβρίου 2016, η DNF εξέδωσε θετική γνωμοδότηση, υπό όρους, επί της αίτησης χορήγησης ενιαίας άδειας. Η γνωμοδότηση αυτή αιτιολογήθηκε, μεταξύ άλλων, ως εξής:

«έχοντας υπόψη ότι, μέσω των συστάσεων που εκτίθενται στον φάκελο της αίτησης, των υποχρεώσεων που απορρέουν από την παρέκκλιση της 27ης Ιουνίου 2016 και των όρων που εκτίθενται κατωτέρω, οι σημαντικές επιπτώσεις του έργου αυτού όσον αφορά τη διατήρηση της φύσης μπορούν να περιοριστούν σε αποδεκτό επίπεδο, λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ άλλων, των αντισταθμίσεων [...]».

- 10 Στις 25 Σεπτεμβρίου 2017, ο αρμόδιος υπουργός αρνήθηκε να χορηγήσει την ενιαία άδεια. Η παρεμβαίνουσα άσκησε χωριστή προσφυγή ακυρώσεως κατά της απόφασης αυτής. Με απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, η προσφυγή αυτή απορρίφθηκε.

III. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

A. Η προσφυγή ακυρώσεως

- 11 Η προσφεύγουσα προβάλλει, μεταξύ άλλων, παράβαση των άρθρων 2 έως 10 και του παραρτήματος I, σημείο 19, της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 2012, L 26, σ. 1).
- 12 Η προσβαλλόμενη πράξη είναι άδεια η οποία δεν υποβλήθηκε σε διαδικασία εκτίμησης των επιπτώσεων σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2011/92, η δε αρχή που τη χορήγησε δεν εξέτασε αν μια τέτοια διαδικασία εκτίμησης των επιπτώσεων ήταν επιβεβλημένη στην προκειμένη περίπτωση.
- 13 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/92, «τα έργα που απαριθμούνται στο παράρτημα I υποβάλλονται σε εκτίμηση σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10». Το παράρτημα I, σημείο 19, αφορά ειδικότερα τα «Λατομεία και υπαίθρια ορυχεία εκτάσεως άνω των 25 εκταρίων [...]», τα έργα αυτά πρέπει να «υπόκεινται σε υποχρέωση αδειοδότησης και εκτίμησης των επιπτώσεών τους», η δε άδεια είναι η «απόφαση της ή των αρμόδιων αρχών που δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο».

- 14 Το έργο εμπίπτει στο παράρτημα I της οδηγίας 2011/92 και η παρέκκλιση χορηγήθηκε «για την εκμετάλλευση λατομείου ασβεστολιθικών αδρανών υλικών στο Bossimé». Επομένως, για να έχει ο αιτών «το δικαίωμα να πραγματοποιήσει το έργο», απαιτείται άδεια και, συνεπώς, πριν από τη χορήγηση της άδειας αυτής, έπρεπε να διενεργηθεί εκτίμηση επιπτώσεων βάσει «των άρθρων 5 έως 10» της οδηγίας.
- 15 Εν πάση περιπτώσει, στο πλαίσιο διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε πλείονα στάδια, η διαδικασία εκτίμησης πρέπει να πραγματοποιείται όσο το δυνατόν νωρίτερα. Είναι αληθές ότι υποβλήθηκε παράλληλα αίτηση χορήγησης ενιαίας άδειας για την εκμετάλλευση του λατομείου, πλην όμως η αίτηση αυτή και η μελέτη επιπτώσεων που τη συνοδεύει είναι μεταγενέστερες της υποβολής της αίτησης χορήγησης παρεκκλίσεων και της απόφασης της 27ης Ιουνίου 2016, καθόσον η μελέτη επιπτώσεων χρονολογείται από τον Ιούλιο του 2016.
- 16 Το «απόσπασμα του κεφαλαίου Πανίδα και Χλωρίδα της μελέτης επιπτώσεων του 2008 - Συμπληρωματική μελέτη επιπτώσεων κατόπιν της τροποποίησης του έργου του 2015», το οποίο προσαρτήθηκε στην αίτηση χορήγησης παρέκκλισης, έχει περιορισμένη εμβέλεια και δεν μπορεί να συνιστά εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την έννοια των απαιτήσεων της οδηγίας.
- 17 Επιπλέον, η εκτίμηση επιπτώσεων συνεπάγεται επίσης ότι ζητείται η γνώμη των ενδιαφερόμενων αρχών και ότι διασφαλίζεται η συμμετοχή του κοινού (άρθρο 6 της οδηγίας 2011/92), ότι η αρμόδια αρχή εξετάζει και συνεκτιμά τις πληροφορίες που εκτίθενται στο έγγραφο εκτίμησης και τις πληροφορίες που λαμβάνει στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων που διενεργούνται δυνάμει του άρθρου 6 (άρθρο 8 της οδηγίας 2011/92), καθώς και ότι η αρμόδια αρχή ενσωματώνει τη συνεκτίμηση αυτή στην απόφαση χορήγησης άδειας και στην ενημέρωση του κοινού (άρθρο 9 της οδηγίας 2011/92), ήτοι στάδια τα οποία δεν τηρήθηκαν στην προκειμένη περίπτωση (ειδικότερα δε αυτό της συμμετοχής του κοινού).

B. Το υπόμνημα αντικρούσεως

- 18 Η αντίδικος αντιτάσσει ότι η προσβαλλόμενη πράξη δεν συνιστά έργο κατά την έννοια της οδηγίας 2011/92. Δεν έχει ως αποτέλεσμα την παροχή άδειας για την εκμετάλλευση λατομείου, αλλά μόνο τη μη εφαρμογή ορισμένων διατάξεων του νόμου περί διατήρησης της φύσης για την υποβολή αίτησης χορήγησης άδειας εκμετάλλευσης. Δεδομένου ότι η εν λόγω άδεια δεν μπορεί, αυτή καθεαυτήν, να τεθεί σε εφαρμογή, δεν συνιστά «απόφαση της ή των αρμόδιων αρχών που δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο». Εξάλλου, δεν πρόκειται για άδεια η οποία εντάσσεται σε διαδικασία λήψης αποφάσεων σε πλείονα στάδια, η δε αρχή που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη είναι αρχή διαφορετική από εκείνες που είναι επιφορτισμένες να εξετάσουν την αίτηση χορήγησης ενιαίας άδειας και ενεργεί σε διαφορετικό πλαίσιο.

Γ. Το υπόμνημα απαντήσεως

- 19 Στο υπόμνημα απαντήσεως, η προσφεύγουσα παραπέμπει σε διάφορες αποφάσεις του Δικαστηρίου και, ιδίως, στην απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, Wells (C-201/02, EU:C:2004:12), σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 1985, L 175, σ. 40), επί της εκμετάλλευσης λατομείου.
- 20 Η προσβαλλόμενη πράξη είναι προϋπόθεση εκ των ων ουκ άνευ για την εκμετάλλευση του λατομείου· είναι, επομένως, άδεια στο πλαίσιο διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε πλείονα στάδια. Η διαδικασία εκτίμησης των επιπτώσεων πρέπει να πραγματοποιηθεί όσο το δυνατόν νωρίτερα. Το γεγονός ότι η αρχή που εξέδωσε την πράξη είναι διαφορετική από εκείνες που είναι επιφορτισμένες με την εξέταση της αίτησης χορήγησης ενιαίας άδειας δεν ασκεί συναφώς επιρροή.
- 21 Εάν θεωρηθεί ότι η εκτίμηση επιπτώσεων πρέπει να διενεργηθεί μόνο στο πλαίσιο της εξέτασης της αίτησης ενιαίας άδειας, παροράται το γεγονός, αφενός, ότι στο πλαίσιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων η αρμόδια αρχή οφείλει να λάβει υπόψη τις επιπτώσεις του έργου στο περιβάλλον «όσο το δυνατό πιο έγκαιρα» και, αφετέρου, ότι εκτίμηση επιπτώσεων η οποία διενεργείται μεταγενέστερα δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω την προσβαλλόμενη πράξη, η οποία χορηγεί οριστικά την άδεια διατάραξης εκ προθέσεως των προστατευόμενων ειδών και υποβάθμισης και καταστροφής των οικοτόπων των ειδών αυτών, και, ως εκ τούτου, η εκτίμηση πρέπει να προηγείται.

Δ. Το υπόμνημα παρεμβάσεως

- 22 Κατά την παρεμβαίνουσα, καίτοι το έργο εκμετάλλευσης του λατομείου εμπίπτει στην έννοια του «έργου» κατά την οδηγία 2011/92, εντούτοις η προσβαλλόμενη παρέκκλιση δεν είναι «άδεια» κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, δεδομένου ότι δεν δίνει, αφ' εαυτής, δικαίωμα πραγματοποίησης του έργου: ο συνδυασμός των δύο αδειών είναι αυτός που «δίνει το δικαίωμα» στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο του.
- 23 Δεδομένου ότι η παρέκκλιση είναι στάδιο της διαδικασίας χορήγησης άδειας που δεν συνιστά την κύρια απόφαση, αλλά παρεπόμενη απόφαση η οποία αφορά μόνο ορισμένα αποτελέσματα του έργου, δεν ήταν αναγκαία η διενέργεια εκτίμησης επιπτώσεων στο στάδιο αυτό.
- 24 Η μελέτη επιπτώσεων που συνοδεύει την αίτηση χορήγησης ενιαίας άδειας περιλαμβάνει ανάλυση των επιπτώσεων στα προστατευόμενα είδη τα οποία αφορά η παρέκκλιση και, ως εκ τούτου, οι σκοποί της οδηγίας 2011/92 επιτυγχάνονται πλήρως, στο μέτρο που η εκτίμηση πραγματοποιήθηκε πριν από την κύρια άδεια, αφορά τις επιπτώσεις στα προστατευόμενα είδη και τελεί υπό όλες τις διαδικαστικές εγγυήσεις που επιβάλλει η οδηγία.

- 25 Δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η εκτέλεση του έργου διακόπηκε οριστικά ως προς όλες τις λεπτομέρειές του κατά τον χρόνο της αίτησης χορήγησης παρέκκλισης. Επομένως, ο αιτών πρέπει να διενεργήσει την εκτίμηση επιπτώσεων στο στάδιο της αίτησης χορήγησης ενιαίας άδειας, ώστε η μελέτη να αφορά το οριστικό έργο, κατόπιν προσαρμογής του προκειμένου να συμμορφωθεί με την παρέκκλιση.

E. Το τελευταίο υπόμνημα της αντιδίκου

- 26 Η αντίδικος υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται καμία νομοθετική ή κανονιστική σύνδεση μεταξύ του καθεστώτος της ενιαίας άδειας και του καθεστώτος παρεκκλίσεων από τα μέτρα προστασίας των ζωικών και φυτικών ειδών. Επομένως, δεν υφίσταται «διαδικασία λήψης αποφάσεων» κατά την έννοια της ευρωπαϊκής νομολογίας. Η αιτία, ήτοι η εκμετάλλευση λατομείου, δεν θα πρέπει να συγγέεται με τα αποτελέσματά της, ήτοι τη βλάβη που υφίστανται τα ζωικά ή φυτικά είδη.

ΣΤ. Το τελευταίο υπόμνημα της παρεμβαίνουσας

- 27 Η παρεμβαίνουσα εκτιμά ότι η οδηγία 2011/92 έχει τηρηθεί, έστω και αν η δημοσκόπηση διενεργήθηκε μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης, δεδομένου ότι «τόσο η παρέκκλιση αυτή καθεαυτήν όσο και η ειδική εκτίμηση των επιπτώσεων που καταδεικνύει την τήρηση των όρων της παρέκκλισης και η συμπληρωματική μελέτη επιπτώσεων σχετικά με την πανίδα και τη χλωρίδα (του Απριλίου του 2016) προσαρτήθηκαν στον φάκελο που υποβλήθηκε σε δημοσκόπηση σχετικά με την κύρια απόφαση». Η δημοσκόπηση διοργανώθηκε ακριβώς σε χρόνο κατά τον οποίο το κοινό είχε την ευκαιρία να διατυπώσει, με αποτελεσματικό τρόπο, παρατηρήσεις επί του ίδιου του έργου, δεδομένου ότι, κατά τον χρόνο αυτό, όλες οι επιλογές ήταν ακόμη δυνατές.

Z. Το τελευταίο υπόμνημα της προσφεύγουσας

- 28 Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει ότι η προσβαλλόμενη πράξη είναι προϋπόθεση εκ των ων ουκ άνευ για την εκμετάλλευση του λατομείου. Η εκμετάλλευση αυτή και η διατάραξη των ειδών «συνιστούν ένα και το αυτό έργο παρέμβασης στο φυσικό περιβάλλον». Όταν απαιτούνται πλείονες διοικητικές αποφάσεις για να δοθεί το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο, την άδεια συνιστά, κατά την έννοια της οδηγίας 2011/92, το σύνολο των διοικητικών αυτών αποφάσεων. Επομένως, η αίτηση χορήγησης παρέκκλισης δεν αποτέλεσε αντικείμενο κατάλληλης περιβαλλοντικής εκτίμησης.

IV. Εξέταση

- 29 Η οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ 1992, L 206, σ. 7), προβλέπει, στα άρθρα 12 και 13, ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπισθούν καθεστώτα αυστηρής προστασίας των

ζωικών και φυτικών ειδών που αναφέρονται στο παράρτημα IV, σημεία α' και β'. Με το άρθρο 16, η οδηγία επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τα μέτρα αυτά σε ορισμένες περιπτώσεις και υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

- 30 Ούτε η οδηγία 92/43, ούτε ο νόμος περί διατήρησης της φύσης, ούτε οι περιφερειακές διοικητικές ρυθμίσεις προβλέπουν εκτίμηση των επιπτώσεων ή διαβούλευση με το κοινό πριν από τη χορήγηση της άδειας παρέκκλισης από τα μέτρα προστασίας των ζωικών και φυτικών ειδών.
- 31 Προκειμένου να αποκριθεί στην αρνητική γνωμοδότηση της DNF, της 12ης Μαΐου 2010, η SAGREX υπέβαλε αίτηση χορήγησης παρέκκλισης από τον νόμο περί διατήρησης της φύσης.
- 32 Η αίτηση χορήγησης παρέκκλισης συνοδεύεται από εκτίμηση των επιπτώσεων, με τίτλο «Καταστροφή του περιβάλλοντος χώρου και μετατόπιση φυτικών ειδών για την εκμετάλλευση του λατομείου του Bossimé», η οποία χρονολογείται από τον Απρίλιο του 2016.
- 33 Η εν λόγω εκτίμηση επιπτώσεων συνοδεύεται, μεταξύ άλλων, από απόσπασμα μελέτης επιπτώσεων η οποία διενεργήθηκε στο πλαίσιο της αίτησης χορήγησης ενιαίας άδειας. Πρόκειται για το «κεφάλαιο Πανίδα και Χλωρίδα της μελέτης επιπτώσεων του 2008 - Συμπληρωματική μελέτη επιπτώσεων κατόπιν της τροποποίησης του έργου του 2015», η οποία χρονολογείται επίσης από τον Απρίλιο του 2016.
- 34 Δεν υπήρξε κανένα στάδιο συμμετοχής του κοινού πριν από την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης.
- 35 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/92 περιέχει μεταξύ άλλων τους ακόλουθους ορισμούς:
- α) «έργο»:
- η υλοποίηση κατασκευαστικών εργασιών ή άλλων εγκαταστάσεων ή τεχνικών κατασκευών,
  - άλλες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον ή το τοπίο, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι επεμβάσεις που αφορούν την εκμετάλλευση των πόρων του εδάφους:
- [...]
- γ) «άδεια»: απόφαση της ή των αρμόδιων αρχών που δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο.

Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ιδίως τα ακόλουθα: «Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλισθεί ότι πριν χορηγηθεί άδεια, τα έργα τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο

περιβάλλον λόγω, μεταξύ άλλων, της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους, υπόκεινται σε υποχρέωση αδειοδότησης και εκτίμησης των επιπτώσεών τους».

36 Το άρθρο 6 της οδηγίας 2011/92 έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλίζεται ότι οι αρχές τις οποίες ενδέχεται να αφορά το έργο, λόγω της ειδικής τους αρμοδιότητας επί θεμάτων περιβάλλοντος ή λόγω τοπικής και περιφερειακής αρμοδιότητας, έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τη γνώμη τους για τις πληροφορίες που παρέχει ο κύριος του έργου και για την αίτηση χορήγησης άδειας, λαμβάνοντας υπόψη, εφόσον χρειάζεται, τις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 8α παράγραφος 3. Προς τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη ορίζουν τις αρχές των οποίων πρέπει να ζητείται η γνώμη, εν γένει ή κατά περίπτωση. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται κατά το άρθρο 5 διαβιβάζονται στις αρχές αυτές. Η λεπτομερής διαδικασία γνωμοδότησης καθορίζεται από τα κράτη μέλη.

2. Για να διασφαλιστεί η αποτελεσματική συμμετοχή του ενδιαφερομένου κοινού στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, το κοινό ενημερώνεται μέσω διαδικτύου και με δημόσιες ανακοινώσεις ή με άλλα πρόσφορα μέσα σχετικά με τα κάτωθι ζητήματα, εγκαίρως όσον αφορά τις διαδικασίες λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων που αναφέρονται στο άρθρο 2 παράγραφος 2 και, το αργότερο, μόλις οι πληροφορίες μπορούν να παρασχεθούν ευλόγως:

α) την αίτηση για [χορήγηση άδειας]·

β) το γεγονός ότι το έργο υπόκειται σε διαδικασία εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και, ανάλογα με την περίπτωση, το γεγονός ότι έχει εφαρμογή το άρθρο 7·

γ) λεπτομέρειες σχετικά με τις αρμόδιες αρχές που είναι υπεύθυνες για τη λήψη της απόφασης, τις αρχές από τις οποίες μπορούν να παρασχεθούν σχετικές πληροφορίες, και τις αρχές προς τις οποίες μπορούν να υποβληθούν παρατηρήσεις ή ερωτήματα καθώς και λεπτομέρειες του χρονοδιαγράμματος για τη διαβίβαση των παρατηρήσεων ή των ερωτημάτων·

δ) τη φύση των πιθανών αποφάσεων ή, στην περίπτωση που υφίσταται, το σχέδιο απόφασης·

ε) ένδειξη του κατά πόσον είναι διαθέσιμες οι πληροφορίες που συλλέγονται σύμφωνα με το άρθρο 5·

στ) ένδειξη του χρονοδιαγράμματος και του τρόπου παροχής των σχετικών πληροφοριών καθώς και των μέσων με τα οποία οι εν λόγω πληροφορίες καθίστανται διαθέσιμες·

ζ) λεπτομέρειες όσον αφορά τις ρυθμίσεις περί της συμμετοχής του κοινού κατά την παράγραφο 5 του παρόντος άρθρου.

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σε εύλογο χρονικό διάστημα, τίθενται στη διάθεση του ενδιαφερόμενου κοινού τα ακόλουθα:

α) κάθε πληροφορία που συλλέγεται σύμφωνα με το άρθρο 5·

β) σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, οι κύριες εκθέσεις και συμβουλές που παρέχονται στην αρμόδια αρχή ή αρχές κατά το χρόνο που το ενδιαφερόμενο κοινό ενημερώνεται σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου·

γ) σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 2003/4/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2003, για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες, πληροφορίες, πλην εκείνων οι οποίες αναφέρονται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, και έχουν σχέση με την απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 8 της παρούσας οδηγίας και οι οποίες καθίστανται διαθέσιμες μόνο αφού έχει ενημερωθεί το ενδιαφερόμενο κοινό σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου.

4. Στο ενδιαφερόμενο κοινό παρέχονται έγκαιρα και πραγματικά δυνατότητες να συμμετάσχει στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2 και, για τον σκοπό αυτό, έχει το δικαίωμα να διατυπώνει παρατηρήσεις και γνώμες, όταν όλες οι επιλογές είναι ακόμη δυνατές, στην αρμόδια αρχή ή αρχές πριν από τη λήψη της απόφασης για τη [χορήγηση αδείας].

5. Οι αναλυτικές ρυθμίσεις για την ενημέρωση του κοινού (παραδείγματος χάριν, με τοιχοκόλληση σε ορισμένη ακτίνα ή δημοσίευση στις τοπικές εφημερίδες) και για τη διαβούλευση με το ενδιαφερόμενο κοινό (παραδείγματος χάριν, με την υποβολή γραπτών προτάσεων ή τη διενέργεια δημοσκοπήσεων) καθορίζονται από τα κράτη μέλη. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν τη διάθεση των σχετικών πληροφοριών σε ψηφιακή μορφή μέσω, τουλάχιστον, μιας κεντρικής διαδικτυακής πύλης ή εύκολα προσπελάσιμων σημείων πρόσβασης, στο κατάλληλο διοικητικό επίπεδο.

6. Προβλέπονται εύλογα χρονοδιαγράμματα για τα διάφορα στάδια, επαρκούς διάρκειας για:

α) την ενημέρωση των αρχών της παραγράφου 1 και του κοινού, και

β) τις αρχές της παραγράφου 1 και το ενδιαφερόμενο κοινό ώστε να προετοιμασθούν και να συμμετάσχουν αποτελεσματικά στη λήψη περιβαλλοντικής απόφασης σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

7. Τα χρονοδιαγράμματα διαβούλευσης με το ενδιαφερόμενο κοινό για τη μελέτη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων που αναφέρεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 είναι ελάχιστης διάρκειας 30 ημερών».

37 Στην απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, Wells (C-201/02, EU:C:2004:12), το Δικαστήριο παρατήρησε ότι, κατά την πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας

85/337, προβλέπεται ότι, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, η αρμόδια αρχή λαμβάνει υπόψη τις επιπτώσεις του επίμαχου έργου στο περιβάλλον «όσο το δυνατόν πιο έγκαιρα» (σκέψη 51). «Επομένως, οσάκις το εθνικό δίκαιο προβλέπει ότι η διαδικασία χορηγήσεως αδειάς περιλαμβάνει πλείονα στάδια, το ένα εκ των οποίων αποτελεί την κύρια απόφαση και το έτερο την εκτελεστική απόφαση, η οποία δεν μπορεί να βαίνει πέραν των παραμέτρων που καθορίστηκαν με την κύρια απόφαση, τα αποτελέσματα τα οποία το σχέδιο μπορεί να έχει στο περιβάλλον πρέπει να επισημανθούν και να αξιολογηθούν κατά τη διαδικασία που αφορά την κύρια απόφαση. Μόνον εφόσον τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να επισημανθούν μόνον κατά τη διαδικασία που αφορά την εκτελεστική απόφαση, τότε η αξιολόγηση πρέπει να πραγματοποιείται κατά τη διαδικασία αυτή» (σκέψη 52).

- 38 Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε τα εξής: «Από το σύστημα και τους σκοπούς της οδηγίας 85/337 προκύπτει ότι [το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής] αναφέρεται στη (λαμβάνομενη άπαξ ή κατά στάδια) απόφαση η οποία επιτρέπει στον κύριο του έργου να αρχίσει τις εργασίες προς πραγματοποίηση του σχεδίου του. Βάσει αυτών των διευκρινίσεων, εναπόκειται, συνεπώς, στο [αιτούν] δικαστήριο να εξακριβώσει αν η οικοδομική άδεια βάσει προσχεδίου και η απόφαση περί εγκρίσεως των υπό επιφύλαξη σημείων, τις οποίες αφορά η διαφορά της κύριας δίκης, αποτελούν, στο σύνολό τους, “άδεια” κατά την έννοια της οδηγίας 85/337 (βλέπε, συναφώς, σημερινή απόφαση C-508/03, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψεις 101, 102). Περαιτέρω, πρέπει να υπομνησθεί ότι, με τη σκέψη 52 της προμνησθείσας απόφασης Wells, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, οσάκις το εθνικό δίκαιο προβλέπει ότι η διαδικασία χορηγήσεως άδειας περιλαμβάνει πλείονα στάδια, το ένα εκ των οποίων αποτελεί την κύρια απόφαση και το έτερο την εκτελεστική απόφαση, η οποία δεν μπορεί να βαίνει πέραν των παραμέτρων που καθορίστηκαν με την κύρια απόφαση, τα αποτελέσματα τα οποία το σχέδιο ενδέχεται να έχει στο περιβάλλον πρέπει να επισημαίνονται και να εκτιμώνται στο πλαίσιο της διαδικασίας που αφορά την κύρια απόφαση. Μόνον αν τα αποτελέσματα αυτά δεν μπορούν να επισημανθούν παρά κατά τη διαδικασία που αφορά την εκτελεστική απόφαση πρέπει να γίνεται η εκτίμηση στο πλαίσιο της τελευταίας αυτής διαδικασίας» [απόφαση της 4ης Μαΐου 2006, Barker (C-290/03, EU:C:2006:286, σκέψεις 45 έως 47)· βλ. επίσης απόφαση της 4ης Μαΐου 2006, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (C-508/03, EU:C:2006:287, σκέψη 104), απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2008, Abraham κ.λπ. (C-2/07, EU:C:2008:133, σκέψη 26), απόφαση της 17ης Μαρτίου 2011, Brussels Hoofdstedelijk Gewest κ.λπ. (C-275/09, EU:C:2011:154, σκέψη 32), και απόφαση της 3ης Μαρτίου 2011, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (C-50/09, EU:C:2011:109, σκέψεις 76 και 77)].
- 39 Το Δικαστήριο έκρινε επίσης, στη σκέψη 34 της απόφασης της 17ης Μαρτίου 2011, Brussels Hoofdstedelijk Gewest κ.λπ. (C-275/09, EU:C:2011:154), ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να καθορίσει, βάσει της εφαρμοστέας εθνικής ρύθμισης, αν απόφαση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δύναται να θεωρηθεί ως στάδιο μιας περιλαμβάνουσας πλείονα στάδια διαδικασίας αδειοδότησης έχουσας

ως σκοπό, κατά το πέρας της, την υλοποίηση ενεργειών οι οποίες συνιστούν σχέδιο υπό την έννοια των σχετικών διατάξεων της οδηγίας 85/337.

- 40 Εν προκειμένω, της έκδοσης της προσβαλλόμενης πράξης δεν προηγήθηκε κανένα στάδιο συμμετοχής του κοινού. Η συμμετοχή του κοινού πραγματοποιήθηκε κυρίως μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης, επ' ευκαιρία της δημοσκόπησης που διοργανώθηκε σχετικά με την αίτηση χορήγησης ενιαίας άδειας. Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν η οδηγία 2011/92 επιβάλλει τη διοργάνωση σταδίου συμμετοχής του κοινού πριν από τη λήψη μέτρου το οποίο έχει την εμβέλεια και τα αποτελέσματα της προσβαλλόμενης πράξης.
- 41 Επ' αυτού, επισημαίνεται ότι η εκμετάλλευση του λατομείου δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την προσβαλλόμενη παρέκκλιση. Υπό την έννοια αυτή, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η προσβαλλόμενη πράξη συνιστά αναγκαία προϋπόθεση για την εκ νέου εκμετάλλευση του λατομείου. Εξάλλου, δεν χωρεί επίσης αμφιβολία ότι η εκμετάλλευση αυτή δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τη χορήγηση ενιαίας άδειας, της οποίας η έκδοση εξαρτάται από τη διοργάνωση δημοσκόπησης.
- 42 Η εκμετάλλευση του λατομείου του Bossimé συνιστά, αυτή καθεαυτήν, έργο κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/92. Βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας, η εν λόγω εκμετάλλευση πρέπει να υποβληθεί σε περιβαλλοντική εκτίμηση, δεδομένου ότι τα λατομεία του τύπου αυτού μνημονεύονται στο παράρτημα Ι της οδηγίας.
- 43 Ωστόσο, αποκλειστικό αντικείμενο της προσβαλλόμενης πράξης είναι ότι επιτρέπει τη διατάραξη ζώων και την υποβάθμιση των οικοτόπων των ειδών αυτών. Εξάλλου, η κύρια απόφαση η οποία δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο του είναι η ενιαία άδεια η οποία ενδέχεται, κατόπιν δημοσκόπησης, να μην χορηγηθεί ή να εξαρτηθεί από όρους αυστηρότερους από τους προβλεπόμενους στην προσβαλλόμενη πράξη. Επομένως, εν προκειμένω, η αρχή αρνήθηκε να χορηγήσει την ενιαία άδεια σχετικά με την εκμετάλλευση του λατομείου.
- 44 Η αρμόδια για την χορήγηση της ενιαίας άδειας αρχή πρέπει να εξετάσει το σύνολο των πολεοδομικών και περιβαλλοντικών πτυχών του έργου που αφορά την εκμετάλλευση του λατομείου. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να εκτιμήσει αυστηρότερα τις επιπτώσεις της εν λόγω εκμετάλλευσης υπό το πρίσμα των παραμέτρων τις οποίες καθορίζει η αρχή που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη.
- 45 Τίθεται, επομένως, το ζήτημα αν η προσβαλλόμενη πράξη και η ενιαία άδεια με την οποία χορηγείται άδεια εκμετάλλευσης του λατομείου συνιστούν μία και την αυτή άδεια (κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/92) η οποία αφορά ένα και το αυτό έργο (κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α', της ίδιας οδηγίας). Λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτερότητας των εν λόγω πραγματικών περιστατικών σε σχέση με την

υφιστάμενη ευρωπαϊκή νομολογία, το ως άνω ερώτημα πρέπει να υποβληθεί αυτεπαγγέλτως στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- 46 Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο αυτό ερώτημα, ζητείται επίσης από το Δικαστήριο να παράσχει διευκρινίσεις σχετικά με τις απαιτήσεις της ίδιας αυτής οδηγίας, δεδομένου ότι, εν αντιθέσει προς τις επίδικες πράξεις στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι προμνησθείσες αποφάσεις, και ειδικότερα η απόφαση Wells, η προσβαλλόμενη πράξη δεν είναι μεν στην πραγματικότητα εκτελεστική απόφαση, πλην όμως δεν είναι ούτε η κύρια απόφαση, καθόσον κύρια απόφαση είναι η ενιαία άδεια η οποία επιτρέπει την εκμετάλλευση του λατομείου.

V. Τα προδικαστικά ερωτήματα

1. Συνιστούν η απόφαση η οποία «επιτρέπει τη διατάραξη ζώων και την υποβάθμιση των οικοτόπων των ειδών αυτών με σκοπό την εκμετάλλευση λατομείου» και η απόφαση η οποία επιτρέπει ή δεν επιτρέπει την εκμετάλλευση αυτή (ενιαία άδεια) μία και την αυτή άδεια (κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον) η οποία αφορά ένα και το αυτό έργο (κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α', της ίδιας οδηγίας), σε περίπτωση που, αφενός, η εν λόγω εκμετάλλευση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την πρώτη εκ των ως άνω αποφάσεων και, αφετέρου, η αρμόδια για τη έκδοση των ενιαίων αδειών αρχή διατηρεί τη δυνατότητα να εκτιμά αυστηρότερα τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εκμετάλλευσης αυτής σε σχέση με τις παραμέτρους που καθόρισε η αρχή η οποία εξέδωσε την πρώτη απόφαση;

2. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ως άνω ερώτημα, τηρούνται επαρκώς οι απαιτήσεις που προβλέπονται στην εν λόγω οδηγία, ιδίως δε στα άρθρα 2, 5, 6, 7 και 8, όταν το στάδιο της συμμετοχής του κοινού διεξάγεται μετά την έκδοση της απόφασης η οποία «επιτρέπει τη διατάραξη ζώων και την υποβάθμιση των οικοτόπων των ειδών αυτών με σκοπό την εκμετάλλευση λατομείου», αλλά πριν από την έκδοση της κύριας απόφασης η οποία δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να εκμεταλλευτεί το λατομείο;